

**Metodické pokyny
na zaradovanie detí do špeciálnych výchovno-vzdelávacích programov
pre intelektovo nadaných žiakov**

č. CD-2005-19376/26377-1:091

schválené Ministerstvom školstva Slovenskej republiky dňa 25. augusta 2005
s platnosťou od 1. septembra 2005, aktualizované k 1. septembru 2008

Nový zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v § 103 ods. 1 vymedzuje oblasti, na rozvoj ktorých sa zameriava výchova a vzdelávanie detí s nadaním alebo žiakov s nadaním; pod písmenom a) citovaného ustanovenia rozoznáva všeobecné a špecifické intelektové nadanie.

Cieľom týchto metodických pokynov je stanoviť postup pre *identifikáciu všeobecne intelektovo nadaných detí* ako žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a ich následné zaradovanie do výchovno-vzdelávacích programov zameraných na rozvíjanie ich nadania a osobnosti v základných a stredných školách formou individuálnej integrácie jednotlivých nadaných žiakov alebo skupín nadaných žiakov.

Čl. 1

Vymedzenie pojmov

(1) Dieťa (žiak) so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

Pedagogická teória priznáva špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby ktorémukoľvek dieťaťu, ktoré v akomkoľvek období svojho vývinu nedokáže optimálne profitovať z bežného spôsobu výchovy a vzdelávania a jeho rozvoj je potrebné realizovať metódami špeciálnej výchovy a vzdelávania.

Zákon č. 245/2008 Z. z. vymedzuje v § 2 písm. j) deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami ako deti a žiakov, ktorí majú tieto potreby diagnostikované zariadením výchovného poradenstva a prevencie. Patria sem deti a žiaci so zdravotným znevýhodnením (§ 2 písm. k až o), deti a žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia (§ 2 pís. p) a deti a žiaci s nadaním (§ 2 písm. q).

(2) Intelektovo nadané dieťa (žiak)

Identifikácia intelektovo nadaných prebieha často už v predškolskom veku, kedy treba hovoriť o deťoch. Intelektovo nadané dieťa sa stáva intelektovo nadaným žiakom v období svojej školskej dochádzky.

Za intelektovo nadané dieťa (nadaného žiaka) sa považuje dieťa s akcelerovaným kognitívnym vývinom, ktoré pri dostatočnej motivácii a tvorivosti za adekvátnej stimulácie zo strany prostredia dosahuje v porovnaní so svojimi rovesníkmi výnimočné výkony v jednej alebo viacerých intelektových činnostiach. Nie vždy sa musí prejaviť nadpriemernými výkonmi v škole.

(3) Identifikácia intelektovo nadaných detí (žiakov)

Pod identifikáciou (v zákone sa používa termín diagnostika) intelektovo nadaných detí (žiakov) sa rozumie odborný postup psychológa, pri ktorom v spolupráci s ďalšími odborníkmi posudzuje kvalitatívnu i kvantitatívnu stránku nadania detí (žiakov) a na základe zhodnotenia príslušných indikátorov stanoví, ktoré dieťa (žiaka) možno pokladať za intelektovo nadané v tom zmysle, že mu majú byť priznané špeciálne výchovno-vzdelávacie

potreby. Identifikácia intelektovo nadaných detí prebieha pred ich vstupom do školy, identifikácia intelektovo nadaných žiakov priebežne počas celej ich školskej dochádzky.

(4) Výchovno-vzdelávací program pre intelektovo nadaných žiakov

Pod výchovno-vzdelávacím programom pre intelektovo nadaných žiakov sa na tomto mieste myslí školský výchovno-vzdelávací program uplatňovaný pri vzdelávaní týchto žiakov v školách alebo triedach so zameraním na rozvoj všeobecného intelektového nadania žiakov podľa § 103, ods. 1, pís. a) bod 1, alebo individuálny výchovno-vzdelávací program uplatňovaný pri individuálnej integrácii všeobecne intelektovo nadaných žiakov v bežných triedach základných a stredných škôl podľa § 104 ods. 2 školského zákona.

Čl. 2.

Charakteristické prejavy intelektovo nadaných detí

(1) Indikátory nadpriemerného intelektového nadania

Medzi typické charakteristiky intelektovo nadaných detí patria:

- vývinový náskok pred rovesníkmi v jednej alebo vo viacerých kognitívnych oblastiach,
- skoré čítanie (dieťa sa naučí čítať ešte v predškolskom veku),
- objavenie sa kalkulačných spôsobilosti už v predškolskom veku (dieťa sa ešte pred zaškolením naučí spočítavať a odpočítavať v obore nad desať),
- dobrá pamäť, rýchlosť a ľahkosť učenia,
- vysoká intelektuálna zvedavosť,
- aktivita, motivácia, radosť z objavovania nového,
- široké spektrum záujmov,
- záujmy netypické pre daný vek, zanietenosť pre niektorú oblasť, hlboké vedomosti dieťaťa v tejto oblasti (dinosaury, astronómia, zemepis, živočíchy a pod.),
- schopnosť sústrediť sa na predmet svojho záujmu,
- kladenie nezvyčajných, hraničných otázok (čo je za nekonečnom, čo je pred životom),
- široká slovná zásoba a dobrá argumentácia,
- potreba vymýšľať, nekonvenčnosť, kritickosť k autoritám,
- nadpriemerné výkony v psychologických testoch (inteligencie, tvorivosti, motivácie...).

Nie každé nadané dieťa sa musí prejavovať všetkými či aspoň väčšinou týchto charakteristík; skupina intelektovo nadaných je veľmi rôznorodá.

(2) Možné problémové prejavy nadaných detí

V niektorých prípadoch sa mimoriadne intelektové nadanie môže spájať aj s rôznymi problémami. Nadané deti môžu mať telesné i zmyslové postihnutie, vývinové poruchy učenia, reči alebo správania, ale aj psychiatrické a neurologické ochorenia či neurotické poruchy. Sprievodnými znakmi vysokého intelektového nadania niekedy bývajú tiež:

- nižšia potreba spánku, niekedy až jeho poruchy,
- hyperaktivita,
- nedostatočne rozvinutá grafomotorika,
- nízke sebavedomie,
- znížená sociálna adaptácia, emocionálne problémy, negativizmus,
- neochota podriaďiť sa vonkajšej autorite,
- neochota prijať prehru,
- perfekcionizmus, príliš vysoké požiadavky na seba alebo okolie,
- neobvykle doslovné chápanie významu slov prejavujúce sa „chytaním za slovíčka“.

Žiaden z týchto prejavov nemožno pokladať za indikátor nadania, treba však s ich možným výskytom počítať.

Čl. 3

Identifikácia intelektovo nadaných detí (žiacov)

(1) Realizátori identifikačného procesu

Podľa § 2 ods. 1 vyhlášky MŠ SR č. 307/2008 Z.z. (ďalej len „vyhláška“) o výchove a vzdelávaní žiakov s intelektovým nadaním intelektové nadanie diagnostikuje centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie. Všeobecne intelektovo nadaný žiak môže byť vzdelávaný v škole alebo triede pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním, alebo formou individuálnej integrácie v bežnej škole (§ 3 ods. 2 vyhlášky).

Všeobecné intelektové nadanie detí predškolského veku identifikuje psychológ centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie. Podľa § 2 ods. 1 vyhlášky môže centrum akceptovať aj výsledky diagnostiky realizovanej iným odborne kompetentným psychológom. Okrem výsledkov psychologických vyšetrení sa využívajú údaje z pozorovania dieťaťa, z jeho anamnézy a tiež, pokiaľ sú k dispozícii, údaje z pedagogickej a špeciálno-pedagogickej diagnostiky dieťaťa. Pri identifikácii všeobecného intelektového nadania žiakov základnej školy spolupracuje psychológ s pedagógmi školy a zohľadňuje aj výsledky realizovanej pedagogickej, resp. špeciálnopedagogickej diagnostiky.

(2) Priebeh identifikačného procesu

Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie získava prvotné údaje o deťoch, ktoré sa prejavujú ako intelektovo nadané, od rodičov a pedagógov materskej školy, v prípade žiakov základnej školy od ich pedagógov. V materskej i základnej škole môže vhodnými metódami realizovať depistáž. Takto nominované deti podrobí viacnásobnému psychologickému vyšetreniu. Psychológ si pritom všima ich charakteristické prejavy pri práci i v komunikácii. Ďalšie údaje získa rozhovorom s rodičmi dieťaťa. Ak ide o žiaka, konzultuje svoje poznatky s učiteľom (učiteľmi), ktorí ho dovtedy vyučovali. Na základe kvalitatívneho zhodnotenia všetkých údajov (najmä kvantitatívnych údajov z psychologických vyšetrení) stanoví, či ide o intelektovo nadané dieťa (žiaka), ku ktorému treba pristupovať ako ku žiakovi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

(3) Indikátory v identifikačnom procese

Psychológ pri identifikácii intelektovo nadaných detí zohľadňuje:

- údaje o doterajšom psychickom vývine dieťaťa získané od rodičov, iných osôb, s ktorými dieťa vyrastalo, alebo ktoré ho poznajú,
- údaje o prejavoch dieťaťa v materskej škole získané od pedagógov materskej školy,
- údaje o prospechu a správaní sa v škole (ak ide o žiaka) získané od pedagógov školy, údaje zo špeciálnopedagogickej diagnostiky,
- údaje o pozornosti, vôľových vlastnostiach a motivácii získané pozorovaním dieťaťa v priebehu psychologického vyšetrenia, prípadne (u starších žiakov) aj vlastným cieľným vyšetrením,
- údaje o úrovni reprodukčných intelektových schopností získané dvoma nezávislými testami, umožňujúcimi jednak posúdenie globálnej úrovne inteligencie, jednak vzhľad do jej štruktúry – najmenej na úrovni rozlíšenia verbálnych a neverbálnych schopností,
- údaje o úrovni tvorivosti, prípadne o jej štruktúre (u detí a žiakov 1. stupňa ZŠ možno použiť neverbálny test tvorivosti, u starších žiakov treba zhodnotiť aj verbálnu tvorivosť),
- údaje o sociálnom začlenení dieťaťa a jeho sociabilite.

(4) Kritériá identifikácie intelektovo nadaných detí (žiakov)

Za všeobecne intelektovo nadané dieťa (žiaka), ktoré má z toho vyplývajúce špeciálne edukačné potreby, označí psychológ dieťa, ktoré spĺňa nasledovné kritériá:

- a. Celková úroveň jeho intelektových schopností (po zvážení výsledkov vo všetkých použitých testoch) spadá do pásma horných 2 % populačného ročníka (IQ nad 130), za predpokladu, že úroveň tvorivosti sa pohybuje aspoň v pásme priemeru. Vo veku do 8 rokov sa väčšia váha pri posudzovaní intelektovej úrovne prikladá neverbálnym schopnostiam.
- b. Úroveň tvorivosti spadá do pásma horných 2 % populačného ročníka, za predpokladu, že reprodukčné intelektové schopnosti dosahujú aspoň úroveň horných 10 % populačného ročníka (IQ nad 120).
- c. Pri posudzovaní intelektového nadania dieťaťa predškolského veku sa súčasne vyžaduje, aby jeho mentálny vek podľa testu neverbálnej inteligencie bol v deň nástupu do prvého ročníka základnej školy najmenej 7 rokov a 10 mesiacov.
- d. V školskom veku je možné za intelektovo nadaného označiť aj žiaka, ktorý podáva výnimočné učebné výsledky, pričom úroveň jeho reprodukčných intelektových schopností spadá do pásma horných 10 % populačného ročníka a úroveň tvorivosti aspoň do pásma priemeru.
- e. Úroveň sociability dieťaťa (žiaka), ktoré bolo identifikované ako intelektovo nadané, nesmie byť výrazne podpriemerná. Čím je identifikované nadanie nižšie, tým viac je potrebné, aby sociabilita dieťaťa spadala aspoň do pásma priemerných hodnôt. Pri rozhodovaní o dieťati (žiakovi), ktorého výsledky vo výkonových testoch sú na hranici stanovených kritérií, pokladáme za nadanejšieho toho, kto má nadpriemernú úroveň sociability.
- f. Bod e. sa primerane vzťahuje aj na posudzovanie pozornosti, vytrvalosti, motivácie.

(5) Závery identifikačného procesu

Získané poznatky psychológ zovšeobecní a odporučí alebo neodporučí zaradiť dieťa (žiaka) do výchovno-vzdelávacieho programu pre všeobecne intelektovo nadaných žiakov. Dieťa (žiaka), ktorého výsledky vyšetrení sú hraničné alebo príliš nesúrodé, môže odporúčať na podmienené zaradenie do programu s tým, že ho treba ešte pozorovať. Vo všeobecnosti sa odporúča zaradiť menej nadané deti do programu integrovanej výchovy a vzdelávania, pre deti s výnimočne vysokou úrovňou intelektového nadania je vhodnejší program v špeciálnej triede alebo škole. V konkrétnych prípadoch záleží od možností v regióne a želaní rodičov.

(6) Opakovaná identifikácia a priebežné sledovanie

Vzhľadom na fakt, že nadanie nie je nemenné, ale vyvíja sa, identifikovať žiaka ako intelektovo nadaného možno kedykoľvek v priebehu jeho školskej dochádzky. Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie preto organizuje opakovanú identifikáciu detí predškolského veku ale aj žiakov všetkých ročníkov základnej školy na základe údajov, ktoré získa od rodičov alebo učiteľov.

Psychológ centra, resp. školský psychológ tiež sleduje psychický vývin žiakov, ktorí boli označení ako všeobecne intelektovo nadaní a zúčastňujú sa výchovno-vzdelávacieho programu pre intelektovo nadaných žiakov, napomáha ich osobnostný a sociálny vývin, poskytuje im a tiež ich zákonným zástupcom a pedagógom poradenstvo a konzultácie, navrhuje výchovné a vzdelávacie prístupy a zúčastňuje sa na ich plnení. Žiakov, ktorí boli do programu zaradení podmienené, vyšetří opakovane pol roka po zaradení do programu a navrhne ďalší postup.

(7) Odborná a metodická pomoc pri identifikácii

Odbornú a metodickú pomoc pri identifikácii intelektovo nadaných detí (žiakov) poskytuje centrárum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a školským psychologom Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. Tam možno konzultovať adekvátnosť používaných psychologických testov, vyžiadať si vhodné metodiky vrátane depistážnych a požiadať o pomoc pri interpretácii testových zistení.

Čl. 4

Zaradenie do výchovno-vzdelávacieho programu pre nadaných žiakov

(1) Návrh na zaradenie žiaka do programu

Zaradenie dieťaťa (žiaka) do výchovno-vzdelávacieho programu pre intelektovo nadaných žiakov môže navrhnúť jeho zákonný zástupca, centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, školský psychológ alebo triedny učiteľ. Návrh na zaradenie sa vypracúva na základe žiadosti zákonného zástupcu dieťaťa (žiaka). Musí byť doložený posudkom psychológa, ktorý realizoval identifikáciu v súlade s článkom 3 týchto metodických pokynov, písomným vyjadrením centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a informovaným súhlasom zákonného zástupcu. Zákonný zástupca súčasne berie na vedomie, že v prípade, ak sa nadanie jeho dieťaťa nebude vyvíjať v súlade s očakávaním a pre jeho rozvoj sa ukáže vhodnejší bežný výchovno-vzdelávací postup, môže byť na základe výsledkov rediagnostického vyšetrenia z programu vyradené.

(2) Rozhodnutie o zaradení žiaka do programu

Rozhodnutie o zaradení dieťaťa (žiaka) do programu pre intelektovo nadaných žiakov vydáva v prípade prijatia do školy so zameraním na rozvoj všeobecného intelektového nadania riaditeľ tejto školy v zmysle § 5 ods. 3 pís. a), resp. § 5 ods. 4 pís. a) zákona č. 596/2003 Z.z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.

V prípade zaradenia/preradenia dieťaťa (žiaka) do programu pre intelektovo nadaných žiakov, ktorý sa realizuje v bežnej škole, rozhoduje riaditeľ školy podľa § 61 ods. 1, resp. § 31 ods. 3 školského zákona. Podľa § 5 ods. 3 pís. n) zákona č. 596/2003 Z.z. v platnom znení rozhoduje o umožnení štúdia žiaka podľa individuálneho učebného plánu. Musí sa oboznámiť s diagnózou a prognózou žiaka, prerokovať návrh na zaradenie s pedagógmi, ktorí budú žiaka vzdelávať, a zabezpečiť pre takéto vzdelávanie nevyhnutné materiálno-technické a odbornopersonálne podmienky.

(3) Dokumentácia individuálne integrovaného intelektovo nadaného žiaka

Ak je intelektovo nadaný žiak vzdelávaný formou individuálnej integrácie, musí mať dokumentáciu, ktorá sa vedie každému žiakovi základnej školy, doplnenú o:

- Návrh na prijatie žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do špeciálnej školy, do špeciálnej materskej školy, do materskej školy, do základnej školy a do strednej školy schválený Ministerstvom školstva SR dňa 1.3.2006. ŠEVT 49 282 0.
- Individuálny výchovno-vzdelávací program intelektovo nadaného žiaka vypracovaný podľa vzoru schváleného Ministerstvom školstva dňa 25. augusta 2005 pod č. CD-2005-19373/26374-1:091. Vyplnený formulár individuálneho programu sa prikladá ako časť G Návrhu na prijatie.

(4) Vyradenie žiaka z programu pre intelektovo nadaných žiakov

Ak žiak dlhodobo neplní požiadavky výchovno-vzdelávacieho programu pre všeobecne intelektovo nadaných žiakov, môže riaditeľ školy v zmysle § 10 ods. 1 vyhlášky požiadať centrum výchovného poradenstva a prevencie o rediagnostiku žiaka. V prípade, že sa nadanie žiaka nepotvrdí, rozhodne riaditeľ o jeho vyradení z programu.

Vyradenie z programu pre všeobecne intelektovo nadaných žiakov môže navrhnúť aj psychológ, ktorý žiakov priebežne sleduje podľa čl. 3 ods. 6 týchto Metodických pokynov. Ak žiak nedosahuje v procese výchovy a vzdelávania očakávané výsledky, ak mu nároky programu spôsobujú problémy, ak sa postupy používané v tomto programe ukážu v jeho prípade neúčinné, alebo ak sa jeho nadanie nerozvíja v súlade s očakávaním, môže psychológ na základe výsledkov rediagnostického psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia navrhnúť vyradenie žiaka z programu, jeho zaradenie do inej formy špeciálnopedagogickej starostlivosti alebo preradenie do systému bežného vzdelávania.

Rozhodnutie o vyradení žiaka z programu pre všeobecne intelektovo nadaných žiakov vydáva riaditeľ školy po prerokovaní so zákonnými zástupcami žiaka. V prípade, ak o vyradenie žiaka z programu požiadajú rodičia, riaditeľ o vyradení rozhodne bez ohľadu na výsledky odborných vyšetrení. Žiak sa z programu vyradí najneskôr k prvému dňu nasledujúceho školského roka (§ 10 ods. 1 a 2 vyhlášky).